

prameny chybí, kde umělecké dílo není k vzlétnutí nasyceno jich vášnivým, magneticky sdílným fluidem, kde je výsledkem pouhé nacvičené hmotné virtuosity, je konečný a poslední dojem chlad, suchost a střízlivost.

Svádí všude technické dílo k těmto jeho ukrytým psychickým zdrojům: všude hledá za malířem ještě člověka, celého a hotového člověka, srdce, charakter, individualitu.

Svrchovaně charakteristický je název knihy: *Lidé před přírodou a životem*. Ano, tyto věčné, nekolsivé hodnoty vládnou jako zastřené, ale všudypřítomná božstva konečným a posledním soudem p. Moureyovým; je tušíte stále na obzoru jeho knihy; před ně vede, před ně staví, jimi měří umělce.

Ve svých studiiích vztyčil všude za umělci i lidi, lidi citící a myslící, vášniví a trpící, oddané i vzbouřené. Vyvolal to čistě lidské, nervové a psychické teplo, kterým živili svoje dílo a v němž mu dávali zrát od malých zárodků temnou a laskavou prací uměleckého mateřství. Ukázal je ne hotové a dovršené, ale hledající, pracující, tápající, zápasící se sebou i se světem, zneuznané, opomíjené a šlapané, a dal cítiti, jak právě *mravní energii*, kterou vyvinuli v těchto dnech hoře a útisku z posledních kořenů své bytosti, vyrostlo, zesílilo a uzrálo jich dílo.

V několika studiích provedl i krásnou myšlenku, že dal slovo umělcům samým a dal jim vypravovat silným, barevným, teplým a vlhkým slovem charakteristické epizody z jich rozvoje, křížovatky směrů a drah, na nichž se v nejistotách octli, chvíle vnitřních převratů a přerodů. A nejen v těchto kapitolách, ale i jinde má Mourey zvláštní širokou, slavně znící linii, něco, pro co bych ho rád nazval *epickým kritikem*.

V jeho knize jsou strany, nesené heroismem tak spontánním, cudným, samozřejmým a distinguovaným, prostým vši vtíravé rétoriky i všeho moralisujícího pathosu, že budou vždycky lekcí vysoké, čisté a hrdé *umělecké ethiky* vybraným a příbuzným duším, které se budou zapalovati na jich rozhořelém ohni.

Pan Mourey je z těch několika vzácných autorů dnešní Francie, jimž kritika zahrnuje v sobě celou hmotnou i duševní kulturu, jimž je uměleckým a mravním posláním a kteří vidí její cíl a smysl v tom, aby probouzela svědomí svojí uspané a otupené doby.

Jeho kniha je také celým a dokonalým *literárním* dílem. Do služeb svých ideí a názorů dává p. Mourey krásné spisovatelské kvality, kterými vládne jako autor teskné sugestivní lyriky i delikátních románů. Výraz jeho je zároveň reliefní a čisté a ostře rytý i bohatě odstíněný a vlahý skrytými náladovými a emočními zřídly.

Jak jeho literární ressource jsou hluboké a čisté, dovede přesně posoudit, jen kdo ví, kolik literárního umění a jak ryzího zrna třeba k tomu, aby někdo směl pojímat a psát kritiku jako umělecký genre — a neztroskotat se.

Henry David Thoreau: *Walden čili Život v lesích*

Kniha, jejíž titul jsem nadepsal těmto řádkům, uvádí k nám krásnou a bohatou spisovatelskou individualitu, amerického básníka a filosofa-transcendentalistu, Thoreaua, žáka a přítele sladkého okouzlovatele a ptáčníka duší, Emersona, —

filosofa ne papírovou soustavou a odbornou, nově tvořenou terminologií, ale filosofa, jaký žije dnes již jen v orientálních legendách, „reka a poloboha“, jak chodíval alejemi řeckých platanů a cypřišů nebo hroužil se v přemítavých, zasněných a zkamenělých pózách u vod Gangu do propastí prabytosti, — filosofa, žijícího svoji filosofii a kritizujícího svoji a všechny ostatní soustavy tou jedinou platnou, a ovšem i nákladnou kritikou: životem, — filosofa experimentu den ze dne opakovaného, filosofa mladého, krásného a pružného jako efeb nebo smělého, strašného a bojovného jako zápasník — filosofa, jací kvetli v blažených, pohádkových, dávno mrtvých dobách, kdy filosofie bývala ještě nebezpečnou svůdnicí, jíž se báli nejen stárnoucí a chátrající bozi v pustnoucích chrámech, ale i živé republiky a mocní vladařové, a ne dnešní fosilní a neškodnou mumii, která rozněcuje k senilním láskám skoro vesměs jen impotenci.

Čím víc se začítáte do jeho knihy, tím čistěji a jitrněji vám je. Cítíte na nebeském dechu, který vám ovanul tváře, že tento básník a filosof připlul *ze země mládí*, ze země nekonečně mladší než je jeho mladá vlast, Amerika, ze země, kde se zastavil před tisíciletími čas nebo spíše, kde již odplynul jeho proud, aby, jak krásně se vyjadřuje Thoreau, „zůstala věčnost“: tolik krásné naivní jistoty, víry, poctivosti a hrdinnosti přináší tento člověk do našeho okoralého, ustaralého, skeptického a unaveného světa, a jako všichni rekové žijou vodu, přináší i on svůj dar prostě a bez ceremonielu ve své přílbě, části své běžné všední zbroje, svého všedního oděvu — ve své deníkové knize, vypisující místy do nejmenších podrobností hospodářství a život jeho dlouholetého dobrovolného vyhnanství na rozhraní mezi civilisací a divoštvím, kulturou a přírodou. —

Kniha jeho vypisuje experiment, kterým chtěl si rozřešiti otázku, „nedaly-li by se výhody života civilisovaného spojit s otužilostí divocha“. Chtěl žítí vůbec životem stupňovaným a zmnoženým, směstnati v rám prostoru a času, který vyplňují lidé stěží a s únavou *jedním* planým a řídkým životem, životů *několik*, a to hutných, jadrných a radostných. Chtěl prorazit úzké meze běžného života a názoru o něm na všech čtyřech stranách a dobytí z klaviatury takto rozšířené heroický akord, ježž pomluvači a podezříváči života pokládali za nemožný. Jde do lesů vyzkoušet a ospravedlnit život, a tím, že se mu svěruje s prostotou a důvěrou, odkrývá život před ním dobrovolně své krásy a svá tajemství a proměňuje je i nejhudší kameny a škváry svoje v magická zrcadla, která nestačí pojmut a odrazit nadpozemský lesk krásy a nesmrtnosti, jímž se zažihá.

„Šel jsem do lesů, poněvadž jsem chtěl žítí s rozmyslem, střetnouti se s pravou podstatou života a hleděti, zdali bych se nemohl naučiti tomu, čemu mě naučiti může, abych si v hodinu smrti nemusil říci, že jsem vlastně nežil. Nechtěl jsem žítí něčím, co by nebylo životem — jeť život věc tak vzácná; také jsem nechtěl žítí v odřikání, leč že by to bylo naprosto nezbytno. Přál jsem si žítí hluboko a vyšší v všechem morek života, žítí tak junácky a po spartánsku, abych porazil na hlavu všecko, co není životem, zabratí kosou hodně široký řad a seznouti u samé země, vyzrátí na život a obmezití jej na nejmenší míru, a objeví-li se nízkým, zachytití plnou a pravou jeho nízkost a ukázat jí světu; pakli byl vznešeným, tu poznati jej zkušeností a podati o něm věrnou zprávu.“ A hle zprávu, kterou podává na konci své knihy jako její esenci a smysl: „Buďsi život tvůj jakkoli nízký, pusť se s ním

do křížku a žij jej; nepřehej před ním a nespílej mu. Není tak špatný, jako jsi ty.“ A odchází-li po dvou letech ze svých lesů, činí tak proto, že se mu zdá, jako by měl žít ještě několik jiných životů, kterým se musí nyní oddat. —

Jak *mladý* filosof je Thoreau, jest nejpatrnější z toho, že filosofuje nejvíce *smysly*, daleko více alespoň než mozkem: dobrá polovina jeho filosofické metody je v jeho krásných, jemných, bystrých smyslech, zejména v úžasném zraku lovice a rybáře, kterým *pozoruje*, ovšem tak silně a nově, že *vyčítá* jimi z přírody a vesmíra věci, kterých by jiný ani se nedohádal. Thoreau svým zrakem opravdu čte — čte z písku, zvířat, stromů, hvězd, tvarů i barev.

Kniha jeho je hrdinská v samostatnosti a původnosti: nepřijímá skoro nic z druhé ruky, dobývá si všeho sama, propaluje se ke všemu sama. Pro Thoreaua není cizích zkušeností, rad, všeobecných pravd a tradice. Na chléb, z něhož žije, sám si posekal obilí a sám na ručním mlýnku ráno semlel svoji denní spotřebu.

Thoreau probíjí se všemi schematy a šablonami, vším odvozeným a odtážitým, mrtvou vrstvou tradice a historismu k vlastní prsti a půdě života, k temným živným jeho kořenům: prohlubuje zanesené mělké řečiště jeho. Má neomylný smysl všech základních a prvotných potřeb lidské duše a cítí s rozhorleným hněvem tragiku doby umělé, epigonské a hypercivilisované: v době, kdy moderní člověk dusí se mlsky a je přesyacen cukrovím, ukazuje Thoreau zdraví hladu a zpívá hymnus černého chleba, dobytého prací vlastních rukou.

Tento mystik je realistou ve filosofickém smyslu slova: má úžasný neúchylný smysl *skutečnosti, faktu* — od největšího faktu, věčnosti, až po nejmenší, jakým je stopa lesního zvířete ve sněhu nebo barva podzimního listu, který uvázl v orosené pavučině. Nezmaten navrstvenou lží, klamem a lstí, jde všude rovnou k ní. Není proto i v ethickém a sociálním světě většího odporce model a hastrouš nad Thoreaua: ať jde o stát a církev, ať o majetek a běžné vlastenectví, ať o módní a oblíbenou literaturu nebo noviny a tisíce jiných neřestí, které jsou „chloubou doby“, — Thoreau strhne s nich dvěma třemi škuby divadelní plášt a ukáže pod ním dávno mrtvou, neplodnou hůl a tyč.

Adolf Bayersdorfer's Leben und Schriften

Před jedenácti lety zemřelý konservátor mnichovské Pinakotéky byl nejen jeden z nehlubších znatelů výtvarného umění a výtvarných historiků své doby, ale i duch jemné estetické kultury, rozumějící stejně dramaturgii jako přírodním vědám, hudbě jako teologii, žijící bolestně svůj vnitřní život i život doby. Bayersdorfer byl nekonečně víc než výborný odborník, byl víc i než znatel umění, byl sám umělec, ne-li tvorbou, alespoň citem, kulturou, životem a povahou. Jest neznámý nejen širším kruhům, ale i odborníkům: psal málo, v poslední době svého života skoro nic. A přece nazývá ho Muther „tajným císařem, který ovládal umění a uměleckou vědu své doby“. Žil v nepatrném postavení, prost všech osobních ambicí, a plnými rukama rozdával své úžasné vědomosti: tisíce obrazů v nejruznějších galeriích bylo jím pojmenováno, tisíce obrazů k jeho radě zakoupeno majetníky soukromých galerií (do Lichtenšteinské galerie, do sbírky Lanckoronského, barona

Marckwarda ve Florencii a j.), řada mladých historiků a kritiků vychovávala se ve styku s ním, z jednovětvých bystrých jeho výroků, obsažnějších než celé články jiných. Při úžasném historickém svém vzdělání cítil a žil Bayersdorfer vášnivě tepnou moderní soudobé tvorby. Poněvadž poznal a procítil skutečně minulé umění tak hluboce a vášnivě jako málodruhý, miloval umění přítomné, skutečně velké a ryzí umění dneška očistěným zrakem srdce. Nenáviděl literární umění, ilustrace světových dějin, genre jako kopisty, kteří odkoukali kultury starých mistrů. Bojoval za ty, kdo z plnosti chvíle i z plnosti duše a povahy tvořili nové umění: Böcklina, Thomu, Hanse von Marées, Adolfa Hildebranda, Leibla, Haidera, Trübnera a Fröhlichera — je vykládal kritikům, je prodával sběratelům. Na technice Böcklinově má velkou účast: ze starých knih malířských vypisoval svému florentinskému příteli malířské recepty.

Spisy, které přináší přítomný svazek, jsou vlastně jen odštěpky bohaté činnosti Bayersdorferovy, více méně náhodné úlomky vnitřního bohatství, které v sobě nosil, ale i tak ukazují myšlenkovou krásu a spisovatelský takt a citovou noblesu svého autora. Z každé řádky je patrné, že to nepsal psavý odborník, ale člověk vnitřní kultury, člověk jemných a cudných vztahů k velikým hodnotám umění a života. Několik listů ukazuje, kolik síly a něhy žilo v tomto podivném člověku, který se sám nazýval Hamletem mezi spisovateli.

Max Liebermann: Jozef Israels

Malá brožurka německého malíře o slavném holandském kolegovi a příteli, sepsaná o něm k jeho vlastní žádosti, plná vroucnosti a moudrosti jako obdobná práce téhož autora o Degasovi, s níž se shoduje objemem i formátem. Liebermann vykládá vlastní problémy tvorby, cíle a smysl moderního převratu i vztahy jeho k velikým, vrcholným uměleckým zjevům starého umění s prostotou a jasností, která jest darem domyšlených a docitěných procesů umění a života a jako průhledná zrcadlivost podzimního vzduchu dědictvím došumělých varů a kvasů léta a jara. Kniha jest při nepatrnosti objemu neobyčejně obsažná a jadrná: poví na několika stránkách všecko, k čemu by jiní školští a odborní estetikové a kritikové potřebovali těžkých knih a co by pak ještě svoji terminologií a žargonem, které jsou tak velebnými a důmyslnými maskami prázdnoty — obešli a zamlčeli. Kdo ví, že posud nejcennější příspěvky k teorii umění podali právě umělci, může se radovat jen z toho, vyslovuje-li se otevřeně umělec o svém umění nebo o vynikajícím jeho reprezentantu. — Knížka přináší také reprodukci leptu a několika kreseb a obrazů Israelových.

Chytil se

Můj epilog k mrštíkoviádě

V minulém ročníku „Volných směrů“ [viz zde na str. 75—95] měl jsem s Vilémem Mrštíkem polemiky o jeho styl: vybral jsem z jeho článků řadu dokladů jeho